

SPECTACOLE

Nicolae PRELIPCEANU

Un Shylock uman

Pusă în scenă la Teatrul Național din București, în sala Studio, piesa lui Shakespeare, **Neguțatorul din Veneția**, cunoscută, mai ales, prin personajul său central, Shylock, figură a cămătarului fără inimă, a produs un spectacol de succes. Cât despre lipsa inimii la cămătarul evreu din Veneția shakespeareană, așa este el înfățișat ori, mai bine zis, subînțeles de toată lumea, în ciuda unei scene-cheie care explică destul de nuanțat comportamentul său – scenă care este extrem de bine jucată, ca, de altfel, tot rolul, de către Ion Caramitru, într-un neașteptat *Shylock*, uman. Este vorba despre justificarea încăpățănării sale și a refuzului milei față de Antonio prin comportamentul acestuia din urmă față de el, evreul cămătar, insultele pe care i le adresa și faptul că, dând bani fără dobândă, *strica piața*, acesta din urmă un argument mai puțin uman. Dar evreul n-are inimă, n-are mâini, n-are picioare, ochi, nas, gură și celelalte ca și creștinul?, se întrece retoric Shylock în acel monolog teribil, care vine să contrabalanseze cumva atitudinea antisemită a personajelor din juru-i.

Regizorul bulgar Alexander Morfov nu este la prima sa prezență la Naționalul bucureștean; el a mai montat, nu de mult, *Furtuna*, tot cu Ion Caramitru în rolul principal. De data aceasta, el operează o actualizare a piesei, mai precis o combinație între aparențele de actualitate și situațiile specific medievale, de neocolit. Dispar și unele personaje, cu scene cu tot: cazul tatălui lui Launcelot, în traducerea aceasta, aparținând lui Dragoș Protopopescu, Lancelot, servitorul lui Shylock, apoi al lui Bassanio. Deducem că tot regizorul a scris și textele pentru scenele inițiale ale părții întâi și a doua a spectacolului, când se intră, abia după schimburi de replici inexistente în originalul shakespearean, în piesa propriu-zisă.

Spectatorul este întâmpinat, la ridicarea transparentei cortine, de un decor de vagă Piață San Marco, pe un fundal ceșos venețian, și este pus în fața unei taverne în care Bassanio, cel care va avea nevoie de banii lui Shylock, cu garanția bunului său amic Antonio, se cam clatină, după o noapte de dezmăț alcoolic. Scena este adăugată, înțelegem, ca să vedem de ce n-are bani personajul: și i-a cheltuit pe toți în chefuri și distracții cu amicii. Sursă comică adăugată este și faptul că dogele e aici, deși numit tot „doge”, cărciumarul locului, revenindu-și la funcția aleasă (în paranteză fie spus, printr-un procedeu complicat, care exclude orice *pilă*) abia mai târziu, când decorul cărciumă este rotit pentru a face loc altei incinte, aceea a biroului lui Shylock. Remarcabile, mă grăbesc să spun, decorul lui Gabi Albu, precum și costumele Lilianei Cenean.

Foarte potrivit cu situația din patria noastră este accentul pus, cu ocazia procesului în care Shylock își cere crudul său drept (o livră din carnea celui care a garantat împrumutul și nu l-a rambursat la termen), pe faptul că *în Veneția domnește legea, justiția și că o singură derogare de la lege ar anula legalitatea însăși*, idee greu accesibilă minților românești, unde excepțiile de la lege, favorabile în general celor suspuși, fac până la urmă *legea* să șerpuiască precum linia partidului dintr-un banc de altădată despre *deviaționist*. Shylock afirmă cu tărie că trebuie să i se accepte condiția dacă dogele și venețienii mai vor să treacă drept un stat în care legea este mai presus de orice. Pe vremea lui Shakespeare nu apăruse încă expresia *stat de drept*, dar cam despre el este vorba aici. Judecata finală, cum observă și comentatorii mai vechi, rezolvă printr-o chichiță avocațească teribilul pericol care atârna asupra vieții lui Antonio, mutând tragedia incipientă înapoi în comedia de până atunci.

Ion CARAMITRU

Foto: Florin Ghioca

În prim-plan (central), Richard Bovnoczki

Foto: Florin Ghioca

Alexander Morfov a păstrat aluziile homoerotice din piesă, îndelung comentate și acestea de-a lungul timpului: frumoasa Portia își sărută doamna de companie pe gură, iar dragostea mereu afirmată a lui Antonio pentru Bassanio și reciprocitatea ei sunt afirmate de mai multe ori. Ceea ce atunci când Shakespeare și-a scris piesa, la începutul secolului XVII, era imposibil de afirmat, homoerotismul, o face astăzi corectă politic, cel puțin din acest punct de vedere. În schimb, din alt punct de vedere, al tratamentului *celui-lalt*, al rasismului, ea poate da ocazia unor interpretări accentuat antisemite, așa cum s-a întâmplat în Germania nazistă, unde spectacolele cu *Neguțatorul din Veneția* prilejuiau adevărate manifestații violente antievreiești. În ceea ce privește această reprezentare, ea a păstrat un echilibru, pe cât e posibil, între acuzațiile care i se aduc lui Shylock și vina antisemită a mai tuturor personajelor, firește, cu excepția fiicei acestuia, Jessica. Dar aceasta din urmă nu face altceva decât să treacă la creștinism, se presupune, din moment ce fuge cu iubitul ei creștin, fiind de neconceput în epocă o convertire inversă. Să nu uităm că și Shylock, în final, când este el condamnat, iar nu datornicul lui, primește pedeapsa de a trece la creștinism, alături de pierderea averii. Condamnare, desigur, curioasă, dar trebuie să înțelegem că vedem, în ciuda costumelor bărbătești actuale și a rochiilor fastuoase de damă, demne de o paradă a modei, o dramă, mai degrabă comedie, despre o lume la final de Ev Mediu.

Apropo de final, acesta ni s-a părut precipitat, povestea inelului pe care Portia i-l dă iubitului ei nou soț cam rămâne în aer. În piesă, *tânărul judecător*, care rezolvă cazul și care nu este altul decât deghizata Portia, îi cere drept recompensă inelul; acesta acceptă cu greu să i-l dea, iar la revederea celor doi soți abia luați, ca să zic așa, care în spectacolul acesta nu mai are loc, urmează explicația. Or, aici, inelul este dăruit lui Bassanio, iar acesta îl dăruiește *tânărului judecător*, deși explică de ce nu l-ar da, iar gestul rămâne fără urmă, în aer.

Spectacolul este impecabil jucat de Ion Caramitru, de Richard Bovnoczki – un *Antonio* foarte expresiv, foarte mobil și convingător –, de Alexandru Potocean (*Bassanio*), de Ada Galeș – în rolul frumoasei *Portia* –, de Mihai Calotă, *cârciumar* și *doge* în același timp, de Emilian Mârnea – un *Lancelot* irezistibil, inventiv și păstrându-se în limitele unui comic de calitate –, de Ciprian Nicula – răpitorul fiicei lui Shylock –, de Mihai Munteniță – mai ales în rolul caraghios al pretendentului german la mâna Portiei. Scene de un haz nebun prilejuiesc și apariția *prințului Marocului* (Shahbazimoghadam Mohammad Jawad) și a *translatorului său* (Dragoș Dumitru) plus tot cortegiul lor de momâi negre.

Trebuie remarcat caietul-program al acestui spectacol, cu articole despre piesă și spectacolele de altădată, inclusiv istoria reprezentărilor ei de-a lungul timpului, selectate de persoane competente, care nu se dau pe față.

Probabil inspirată de Festivalul „Enescu”, unde concertele încep cu întârzieri de cel mult trei minute, reprezentația de la premieră a început foarte punctual. Nici vorbă de cele minimum 15 minute de întârziere obișnuite. Asta când nu sunt mult mai multe...

O comedie amară până la sfârșit, amară pentru Shylock, dar fericită pentru ceilalți; doar avem nu mai puțin de trei nunți, de zici că piesa aceasta e un model al filmelor ușurele de altădată. Dar un spectacol foarte plăcut, în care actualizările nu alungă sensurile umane și inumane ale textului.

Teatrul Național București, sala Studio – *Neguțatorul din Veneția* de William Shakespeare. În românește de Dragoș Protopopescu. Versiunea scenică: Alexander Morfov. Regia și ilustrația muzicală: Alexander Morfov. Decor: Gabi Albu. Costume: Liliana Cenean. Distribuția: Ion Caramitru (*Shylock*), Richard Bovnoczki (*Antonio*), Ada Galeș (*Portia*), Alexandru Potocean (*Bassanio*), Cosmina Olariu (*Nerissa*), Silviu Mircescu (*Graziano*), Flavia Giurgiu (*Jessica*), Ciprian Nicula (*Lorenzo*), Emilian Mârnea (*Lanceloto*), Mihai Calotă (*Dogele*), Petre Ancuța (*Salanio*), Florin Călbăjos (*Salarino*), Mihai Munteniță (*Tubal*, *nepotul ducelui de Saxa*), Ștefania Cîrcu/Cristina Simion (*Angelica*), Shahbazimoghadam Mohammad Jawad (*Prințul Marocului*), Dragoș Dumitru (*Translatorul*), Andreea Manciu, Andrei Bană, Daniel Lupeș, Claudiu Crișan, Aurelian Ungurianu, Silviu Negulete (*Figurație*). Data premierei: 20 septembrie 2019.